

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

23. Januar 1739.

**Fr. Om Skolerne paa Landet i Danmark,
og hvad Degnene og Skoleholderne derfor maae nyde.**

Forandret ved Pl. 29 Apr. 1740 og Adn. f. Landet 29 Jul. 1814 *).

(*) Cfr. Rescr. 16 Nov. 1770, og 3 Nov, 1783 samt C. Br. 8 Jan. 1803.

Gr. Da Ungdommen, helst af den gemeene Almue, hidtil ei overalt har haft Leilighed nok vedbørlig at oplæres i sin Christendoms Grund samt i Læsen, Skriven og Regnen, og derover tildeels i saadan ynkelig Uvidenhed er opvoxet, at de hverken i det Aandelige eller Legemlige vide at befordre deres eget Beste; Saa vil Kongen efter Kong Frid. IV Exempel lade danske Skoler overalt paa en bestandig Fod saaledes indrette, at alle, endog de fattigste Børn, overalt paa Landet kan tilstrækkelig undervises om Troens Grund samt Salighedens Vei, Orden og Midler efter Guds Ord og den evangeliske Kirkes sande i Børnelærdommen kortelig forfattede Lære, saa og i at læse, skrive og regne, som saadanne Videnskaber, der ere alle, af hvad Stand og Vilkaar de end ere, nyttige og fornødne; Til hvilken Ende Stiftamtmandene og Bisperne, saae snart mueligt, skal besørge saadanne Skolers Indrettelse, hvor de behøves og det ei er ganske ugiørligt, paa følgende Maade:

1.) Alle Degne i Danmark skal efterdags (isteden for den ugentlige Underretning i Børnelærdommen efter 2 - 15 - 2) efter Bispens Anordning og Præstens Anviisning, under Embeds Fortabelse, Sommer og Vinter holde ordentlig dansk Skole og undervise Ungdommen flittig i Christendom, Læsen, Skriven og Regnen, og ellers i alle Maader forholde sig efter Skoleholdernes Instruction.

2.) Bisperne skal strax erkyndige sig om alle i deres Stift værende Degne, om de til Skolehold i alle Stykker ere beqvemme. Findes nogen Degn dertil ubeqvem, men ellers forsvarlig forestaaer sit Embede, maa han efter 2 - 15 - 12 lade Skolen forsyne med en Substitut, som Provsten og Sognepræsten efter foregaaende Examen dertil finde dygtig; Men beqvemmer han sig ei dertil strax efter Provstens og Præstens Tilsigelse, eller foruden sin Uduelighed til Skolehold forsømmer sit Embede i Kirken, eller fører et forargeligt Levnet med Drukkenskab, Sværgen, Banden og anden Ugudelighed, da bør saadan en for Menigheden forargelig og Guds Kirke beskiemmelig Degn strax af Bispen fra Skolehold efter Præstens Klage og Provstens Erklæring removes, og paa hans Bekostning en anden dygtig Skoleholder af Vedkommende strax antages, da Bispen imidlertid lader Degnen ordentlig tiltale og ved lovlig Omgang dømme fra sit Degnekald. Og bør alle Provster og Sognepræster paa deres Samvittighed og uden nogen Forskaansel give Bisperne Degnenes Brøst under deres Hænder

tilkiende under 20 Rdlrs Straf til Skole-Kassen, om de det forsømme, og Degnenes Uduelighed eller forargelige Levnet siden skulde opdages, hvormed Stiftamtmandene og Bisperne bør have nøie Indseende.

3.) Paa det Degnenes Skoler i Fremtiden vel kan vorde forsynede, maa ingen herefter nyde enten Patronens Kalds-Brev eller Bispens Collats til Degnekald, som ikke tilforn har tient ved latinske eller danske Skoler som Hører eller Skoleholder, og derved beviist sig at have de Qvaliteter og Videnskaber, som til en god Skoleholder udkræves og siden opregnes; Og ihvorvel Kongen gjerne seer, at Degnekaldene efter 2 - 15 - 1 med skikkelige og dertil duelige Studenterne forsynes, og derfor vil have samme foredragne for alle Ustuderede, der ellers kunde have de til Degne-Embedet fornødne Videnskaber og ligesaa gode Testimonia; Saa bør dog Menigheden ei bebyrdes med nogen uduelig eller til Skolehold utienlig Degn, fordi han er Student; Men gudfrygtige, beqvemme og vel øvede men ustuderede Personer maae og skal foredrages Studerede, som ingen gode og tilstrækkelige Testimonia vitæ fremvise og ikke til Skolehold ere ligesaa beqvemme; Men om en skikkelig Student 3 Aar vel har forrettet Skoleholder-Embede, og derfor kan fremvise gode Skudsmaal, skal han frem for alle andre til Degnekald befordres, om han det forlanger.

4.) Enhver Degn skal tage imod Ungdommen, enten af sit hele Sogn, om Bispem finder det giørligt, eller af saa mange Byer og Gaarde, som hans Skole efter Stiftamtmandens og Bispens Foranstaltning nu tillægges, og dem saaledes og i den Tid informere, som ham foreskrives.

5.) Da der paa mange Steder, uagtet 2 - 15 - 9 ingen Degneboliger findes indrettede, det og er at befrygte, at de fleste Degneboliger ei saaledes ere bygte, at deri kan blive Rum nok til en aparte og tilstrækkelig Skolestue, hvor den kan behøves; Saa skal Stiftamtmandene og Bisperne, hver i sit Stift, nu ved Skolernes Inddeling og Indretning med Flid paadrive, og Amtmændene, hver i sit Amt, uden Ophold foranstalte og derover alvorlig holde, at L. 2 - 15 - 9 af Vedkommende uden nogen Indvending efterleves, og Degneboliger, hvor ingen ere, strax bygges paa et til Skolehold beqvemt Sted saaledes, som siden om Skolehusene befales, saa og at de gamle Degneboliger, som det efter Provstens og Præstens Skiøn behøve, med 2, 3 á 4 nye Fag paa samme Maade forøges, paa det der en beqvem Skolestue kan indrettes, hvilket sidste skal bekostes ligesom andre til Skoler fornødne nye Bygninger.

6.) Paa det Degnene for dette deres Arbeide ved Skolehold, som dog er deres Embede meest anstændigt og mange af dem allerede frivillig og uden sær Tillæg sig have paataget, kan nyde noget vist aarlig, og altsaa have de fornødne Levnets-Midler (helst paa de Steder, hvor deres Indkomster hidindtil have været ringe, eller med Pensioner til de latinske Skoler ere bebyrdede); saa skal hver Degn aarlig af den almindelige Skole-Kasse betales 6 Rdlr i 2de Terminer, hver Gang 3 Rdlr; og i øvrigt skal alle Degnene fra denne Frs Dato af nyde deres Indkomster, helst Degnetraven efter 2 - 15 - 10, og hvor de det hidindtil ei have nydt, skal Amtmanden dem uden Proces og Vidtløftighed dertil efterdags forhjelpe, og skal Proprietairen svare for sin Bonde, saafremt han efter Degnens

Besværing ikke tilholder ham at betale Degnetraven i rette Tid efter Loven. (See Fr. 11 Maj. 1775. 83 § *). Bønderne i Degne-Skolens District skal levere Degnen til Skolens Fornødenhed 20 til 25 Bønderlæs Tørv eller Brænde i Proportion, og hvor ingen Græs eller Avling er lagt til Degneboligen, give ham Græsning og Foder til 2de Kiør, eller, om han ei holder Skole for hele Sognet, for een Koe og et Par Faar, alt paa den Maade, som om Skoleholdere bliver anordnet. (See Fr. 23 Apr. 1781. 19 §).

*) *Cfr. Rescr, 11 Sept. 1739.*

7.) Derimod skal Degnen undervise alle Børn i hans Skoles District, fattige og rige, uden videre Skole-Løn eller Betaling af Børnene, end den, som alle Skoleholdere bliver tilladt, under 4 Rdls Straf for hvert Barn, som han vægrer sig i Skolen at antage, naar det ham af Præsten befales.

8.) Men som Degnene i vidtløftige Sogner umelig kan bestride Ungdommens Information over hele Sognet; saa skal foruden Degnene overalt beskikkes saa mange Skoleholdere og indrettes saa mange Skoler, som Stiftamtmanden og Bispem i hvert Stift efter nøie Undersøgning finder nødigt og giørligt og af Kongen efter deres Forslag approberes.

9.) Hvor det er giørligt, at Almuen kan søge et Skolehuus, der skal et Skolehuus for Skolemesteren bygges, saaledes som siden befales; men hvor det efter Landets Situation ei kan skee til nogen Nytte, der skal Præsten med Provstens Raadføring inddele Sognets Byer og Gaarde saaledes, at Skolemesteren kan gaae fra en Bye eller Gaard til den anden og nogen tilstrækkelig Tid der holde Skole, saa at hele Sognets Ungdom i det mindste kan vorde 3 Maaneder underviist; dog skal Præsten anvende al Flid, at slige omgaaende Skoleholdere det længste og flittigste mueligt informere og, hvor det er giørligt, saaledes, at Ungdommen, skjønt i diverse Huse og Gaarde, dog den meste Deel af Aaret nyder Underviisning; Hvilken Inddeling Præsten skal indsende til Bispens Approbation, og siden lade betimelig af Prædikestolen tillyse, til hvad Tid Skolemesteren sig i hver Bye eller Skole-District skal indfinde, hvilke Gaarders Ungdom ham der skal søge, og hvor længe han der forbliver; paa det Menigheden derom betids kan være videndes. Men hvor Skolehuse kan af Ungdommen søges, der skal ordentlige Skolehuse oprettes og deri idelig informeres; Hvorpaa Stiftamtmandene og Bisperne nøie skal agte, og Amtmanden efter foregaaende Approbation, som ham fra Stiftamtmanden og Biskoppen communiceres foranstalte, at ordentlige Skolehuse anlægges, hvor det kan være til Nytte, samt at Ungdommen, som ei til slige Skolehuse kan komme, ved Skoleholdenes Omgang aarlig i det mindste 3 Maaneder blive underviste; Hvor ingen Skolehuus kan faaes eller være til Nytte, skaffes Skoleholderen Huusværelse i det ham anviste District, som det kan findes beleiligst.

10.) Ingen Skoleholder maa antages, som er under 22 Aar, med mindre ingen duelig af den Alder skulde findes: og skal enhver forud af Provsten og Sognepræsten i Kirke-Patronens, de største Lodseieres eller deres Fuldmægtiges, samt Kirkeværgernes og Medhielpernes Paahør (om de efter Tilsigelse derved vil være tilstede) nøie examineres, om han

1mo) kan tydelig undervise Børn i at læse.

2do) forstaaer sin Catechismum og den rette Saliggørelses Orden, kan derfor gjøre Rede og saaledes derover catechisere, at Børnene ret kan fatte deres Børne-Lærdoms sande Mening, og at Kraften deraf dem paa en enfoldig, forstaaelig og indtrængende Maade appliceres.

3tio) har gode Testimonia om et ulasteligt Forhold, og især, at han ei bander, lyver eller er tilgenegen til Drukkenskab, Liderlighed og Ufredelighed.

4to) skriver og regner saa got, som i hans Skole behøves, og kan deri informere, samt om han skriver orthographice Dansk. Mangler noget in Examine af disse 4re Stykker, helst de 3 første, bør den Examinerede, enten han er studeret eller ikke, ei til Skoleholder antages, med mindre aldeles ingen bedre var at faae, og paa den Examineredes Liv og Levnet i det mindste intet er at sige. Men ingen (uden Forskiel af hvem han end maatte være kaldet og hvad Rekommandationer han kunde have) maa efterdags nyde noget Degne-Æmbede, som Bisperne ikke disse 4re Poster nøie har examineret og befundet deri upaaklagelig. Dog maa Bispen efter Præstens Forslag og Provstens Attest tillade, at i smaae langt bortliggende Byer eller Øer, som ingen Skoleholder kan betale, og, hvor ingen Skolehuus kan holdes, maa antages en skikkelig ung Person, som for Kost og en ringe Løn vil informere Børnene, og Præsten giver et got Skudsmaal, hvilken Præsten først nogen Tid selv skal præparere, indtil han af Provsten kiendes dygtig, og siden bør Præsten have des nøiere Opsyn med saadanne, og idelig selv undervise og holde dem i Øvelse, at de med Tiden kan blive til Skolehold efter alle foranførte Poster beqvemme.

11.) Findes nogen i disse Stykker vel skikket, skal Provsten prøve ham, om han og er øvet i at foregaae Børnene med et christeligt Exempel, i at gjøre under Catechisationen og ellers i allehaande Tilfælde med og for dem korte efter deres Begreb og Tilstand indrettede Bønner, som ei just oplæses af en Bog, og derved lære dem at paakalde Gud alle Tider og i al deres Nød, som enfoldige Børn. Og skal den, som heri findes øvet, billig andre præfereres; skiønt ingen, som denne Gave fattes, derfor alene maa forkastes; Og bør Provsten give de Examinerede Attest efter deres befundne Dygtighed paa slet Papiir uden Betaling.

12.) Præsten, i hvis Sogn en Skoleholder behøves, skal foreslaae saa mange dertil duelige Personer, som han veed, hvoraf da Amtmanden paa Kongens Gods, Kirkens Patron eller hvem det tilkommer, med Provstens Raad vælger den, som har de beste Testimonia, og i Examen befindes dygtigst; og ere de lige gode, da den studerede Person. Kan Præsten ingen beqvem Person foreslaae, og Kirkens Patron eller Provsten veed nogen bedre, kan den beste antages; Dog at Præsten først tilspørger, om han veed noget usømmeligt om samme Person, eller har skiellige Aarsager, hvorfor han ei kan være tienlig ved den Skole, samt at han, som før er meldt, nøie examineres; Men skulde de ei vide nogen, skal de forespørge sig hos Biskoppen, om, han nogen duelig selv kan foreslaae eller andensteds opspørge.

13.) Skoleholderne antages efter Præstens Forslag paa Kongens Gods af Amtmanden og Provsten, paa Proprietairers Gods af Kirkens Eier, saafremt han tillige er største Lods-Eier i Skolens District; Om ikke, gaaer det omkring

imellem ham og de største Lods-Eiere efter deres Tour, saa mange som deri eie i det mindste 4 fulde Gaarde eller 32 Tdr Hartk., paa det de alle kan have Leilighed at kalde, siden de alle til Skolen maae contribuere. Eier nogen af dem dobbelt mod hver af de andre, kalder han 2de Gange efter hinanden *); Dog maa ingen tage noget af Skolemesteren for hans Antagelse, hvorfor ham alene gratis skal gives Beviis paa slet Papiir.

*) Dette er forandret og nøiere bestemt ved Rescr. 30 Mart. 1742 (til Stiftamtmandene og Biskopperne i Danmark), som befaler, at der i Henseende til de ang. Skoleholderes Antagelse imellem Kirke-Patronerne og Proprietairerne forefaldne Dispyter skal forholdes saaledes:

1.) Skal Proprietairerne, som have bygget Skolerne, der have kostet dem over 300 Rdlr, saaledes at de ere grundmurede, eller i Binding, og murede med Steen-Tag, eller ogsaa de Proprietairer, som ordinaire Skoler alene have funderet og underholde paa deres Gods, uden at Lodseierne i Skole-Districtet noget dertil contribuere, og uden at Kirke-Eierne contribuere andet dertil, end de saa kaldede Lysepenge, ene være berettigede til Skoleholdere at antage, uden Henseende til hvis den første Skole-Fr. 2; Jan. 1739 derom anderledes determinerer; men naar flere Lodseiere i Skole-Districtet concurrere til ordinaire Skolers Anlægning og Underholdning, da skal den største Lodseier kalde først, og siden enhver af de andre, ligesom de eie Hartkorn til, indtil den inclusive, som eier 32 Tdr Hartkorn; dog efterdi den største Lodseier maa giort det største Udlæg til Skolevæsenets Bestyrelse; saa skal saadan Orden herudi iagttages, at den, som eier det Hartkorn, der giver Rettighed til at votere Skoleholdere to, tre, eller flere Fold, skal være berettiget til at kalde ligesaa mange Gange efter hinanden, førend Vocacions Rettigheden til nogen af de mindre Lodseiere kan komme; dog skal Kirke-Patronens Rettighed til at vocere Degn, endskiønt den samme Person bliver tillige Skoleholder i Sognet, forblive ham i alt dette i alle Maader uforkrænket.

2.) Skal Sognepræstens Forslag ikke finde Sted til Skoleholderes Antagelse, uden i Tilfælde at Proprietairerne ikke kunne vide nogen dertil beqvemme Personer at udfinde, hvorved dog Proprietairerne, som herved erholde den rette Frihed, dem efter Billighed og Sagens Natur tilkommer, skal derimod lade sig være angelegent, ikke at antage uden saadanne Personer, som ere af et ustraffeligt Liv og Levnet, selv forstaae deres Christendoms Grundvold, kan læse og nogenledes skrive, og ere beqvemme til at undervise andre derudi, hvorom de bør forsynes med Sognepræstens Attest, som dem gratis og paa slet Papiir skal meddeles, førend de Skoleholdet tiltræde; og saafremt Sognepræsten skulde formene sig beføiet at vrage Personen, da bør det indkomme for Provsten, naar det angaaer Lærdommen, og hvis det ikke der bliver afgiort, da for Biskoppen, ved hvis Decision Vedkommende bør acqviesere; men naar det angaaer Personens Liv og Levnet, eller andre udvortes Omstændigheder, da skal det paa lige Maade afgjøres hos Amtmanden, eller Stiftbefalingsmanden (Cfr. Rescr. 21 Nov. 1766).

14.) Grever og Friherrer maae paa deres Grevskaber og Baronier selv alene indrette og forsørge Skoler og dertil beskikke Skoleholdere, naar de det med Bispen forud aftale, og forsyne Districterne med saa mange Skoler og Skoleholdere foruden Degnene, som Bispen finder fornødent. Til Skoleholdere antage de saadanne efter forestaaende Artikler, som ere af Provsten examinerede,

have af Præsten gode Skudsmaal, og hvorimod Bispen intet har at erindre, og i øvrigt rette sig i alt efter denne Fr., saavidt dem vedkommer *).

*) *Cfr. C. Br. 4 Febr. 1797.*

15.) Stiftamtmanden og Biskoppen, hver i sit Stift, skal have den øverste Inspection over disse Skolers Indretning paa Landet, og om alle derved forefaldne betydelige Ting af Amtmændene og andre Vedkommende betids informeres, saa de uden Tidsspilde kan reglere alt efter Kongens dem bekendtgjorte Intention og givne Befalinger; Men siden skal Bispen over Skolevæsenet og Skolemesternes Forhold have den generelle Opsigt, og desuden skal Inspectionen over Skolens Bygning og Inventarium, Skolemesterens Forhold og at Børnene holdes fiittig til Skole, være Amtmændene, hver i sit Amt, eller ved Grevskaberne og Baronierne deres Eiere, samt provsten med de Fattiges Inspecteurer paa Landet, nemlig Præsterne, Herreds- eller Birkefogderne, anbefalet, som flittig, og Amtmanden, Provsten, Herreds- eller Birkefogden i det mindste hver eengang aarlig, skal besøge Skolen og sig om alt nøie informere *). Ligesom og Kirkens Patron og de fornemmeste Eiere i Skolens District maae, naar de vil, besøge Skolen og alting eftersee. Men hvor Skolemesteren maae gaae omkring, og ingen Skole-Stue kan indrettes, der haver Præsten og Provsten al Opsyn med Skoleholderen og Børnernes Underviisning, og beretter alene Amtmanden eller de andre civile Inspecteurer de Tilfælde, hvori deres Assistance behøves. I øvrigt staaer Skoleholderen, endog ved Rytterdistrictets Skoler, under samme Værneting, hvorunder Degnene i alle Tilfælde bør svare.

*) *Cfr. Rescr. 6 Nov. 1739. III. 1 § og C. Br. 22 Jun. 1793.*

16.) Præsten skal have flittig Indseende med Skolemesteren, og enhver baade Præst og residerende Capellan bør, foruden Catechisationen i Kirken, under 1 Rdlrs Mulct til Skole-Kassen saa ofte de findes forsømmelige, i Skolerne i deres Sogn overhøre Ungdommen eengang hver 8 eller 14 Dage, ligesom det bliver ham mueligt, saa Skolerne saa flittig af ham besøges, som skee kan, samt forfare, hvorvidt de forfremmes, og vise Skolemesteren til rette i alt, hvori han behøver bedre Underviisning. Finder han Forældrene at holde deres Børn fra Skolen, kalder han dem først for sig og foreholder dem deres Forseelse med Formaning at ændre den, hjælper det ikke, da i Medhielpernes Paahør, og om anden Leilighed mangler, i Kirken for eller efter Guds-Tienesten; hjælper dette ikke, bør han raadføre sig med Provsten, og ei uden hans Raad antage dem til Gudsbord, før deres Børn have gaaet nogen Tid til Skole; Skeer det tiere, bør Forældrene, som aabenbare ulydige, ei til Sacramentet antages uden offentlig Afbedelse, og bør Præsten tillige give det Amtmanden eller Herskabet og Huusbonden tilkiende, som alvorlig straffer Vedkommende med Penge-Mulct og Fængsel paa Vand og Brød efter Forseelsens Beskaffenhed.

17.) Skulde Amtmanden, Kirkens Patron, Provsten, Præsten eller hvem Inspectionen over Skolen tilkommer, befinde en Skoleholder forsømmelig, uskikkelig eller at handle tyrannisk med Børnene, bør Præsten første Gang, naar det vorder ham bekendt, strax alvorlig advare Skoleholderen, samt antegne, naar og hvorledes det er skeet; Skeer det anden Gang, andrages det for Provsten, som af Præsten fornemmer, om han før i lige Tilfælde er blevet erindret, og med

Kirkens Patron (om han boer i Sognet) eller 2de de beste Sognemænd i Præstens Nærværelse kortelig examinerer Forseelsen, om Skoleholderen den negter, og naar hans Brøst da findes, ham derfor alvorlig tilrettesætter og mulcterer. Forbedres han ikke, forviser Provsten ham med Præstens Forevidende strax af Skolen, lader ham sin Afsættelses Dom ved 2de Mænd skriftlig forkynde, og giver Bispen og Amtmanden, eller Kirkens Patron det, samt Aarsagen, tilkiende. Hvorpaa Bispen, naar intet betydeligt er derimod, strax tilmelder Provsten, at han approberer Afsættelsen, og Provsten annoterer denne udelige Skolemesters Afsættelse ved Dag og Datum i sin Bog, for at attestere, hvorvidt Lønnen ham kan tilkomme.

18.) Befinde Amtmændene eller Provsterne ved deres Visitatser, at Præsten ei flittig har besøgt Skolerne, eller har vidst og fortiet nogen Skolemesters Forsømmelse, Uskikkelighed eller haarde Forhold mod Børnene, angive de det strax for Bispen, der strax uden videre Lovmaal mulcterer Præsten efter 16 § eller Sagens befundne Beskaffenhed fra 1 til 4 Rdlr til Skole-Kassen, som Øvrigheden efter Bispens Anmodning uvægerlig skal inddrive, eller, om Fornødenheden, formedelst Omstændighedernes Vigtighed, det udkræver, lader Præsten derfor vedbørlig tiltale til høiere Straf.

19.) Men lader Amtmanden paa Kongens Gods eller Kirke-Patronen samt Provsten Sagen mod Skoleholderen, naar Præsten eller andre hans Forsømmelse, Uskikkelighed eller utilbørlige Forhold og Haardhed for dem have andraget, uexamineret, og den uskikkelige Skoleholder altsaa blive ved Skolen, haver Præsten og Herreds- samt Birkefogden eller andre i Sognet boende sligt for Stiftamtmanden og Bispen at andrage, som Sagen strax skal undersøge og remedere, eller om nogen Forsømmelse herudi er af den Vigtighed, at deri ingen Forandring anderledes er at vente, skal Bispen eller andre Vedkommende det for General-Kirke-Inspectionen til videre Foranstaltning indberette.

20.) Alle Degne og Skoleholdere skal forrette Informationen i Skolerne efter Instructionen, som enhver Skoleholder ved hans Antagelse bør tilstilles eller med Skolens Inventario leveres.

21.) Paa saa mange Steder, som Stiftbefalingsmanden og Biskoppen finder det nyttigt og giørligt, skal der bygges Skolehuse, som skal være 8 á 10 Fag af god Bondebygning med Eege-Stolper og Fod-Stykker, hvor det er giørligt, Fyrre-Tømmer, klinede Vegge og Halm-Tag, indeelte som Skolerne paa Ryttergodset, med Loftrum, Stald for 2de Kiør og nogle Faar, Leilighed til Foder og Brænde, og, for Børnenes Helbreds Skyld, noget høiere under Loftet, end i de ordinaire Bønder-Huse. Skole-Stuen skal være saa stor, at alle til Skolen hørende Børn deri bekvemmelig kan rummes, og ved et lavt Skillerum eller Tralverk deles i 2de Parter, saa at Pigerne sidde adskilte fra Drengene; Til hvert Skolehuus skal og lægges en tilstrækkelig Kaalhaug, og, hvor det er giørligt, en med Træe eller Gierde indhegnet Brønd.

22.) Bønderne i hver Skoles District skal gjøre al fornøden Kiørsel med Tømmer og Materialier til Skolehusets Bygning, og ligeledes til de Fag, hvormed

Degneboligen skal forøges, og Huusmændene den ved Bygningen forfaldne Haand-Tieneste. Bønderne skal og selv skaffe Leer og Vender til Veggene, Halm til Taget, og første Gang forsvarlig indgrøfte og i Skov-Eggen indhegne Kaalhaugen, grave Brønden, samt i Skov-Eggen den med Gierde forsyne, men hvor ingen Skov-Egn er, betales og vedligeholdes Træværket deromkring samt Vandkrogen af dem, som Huset maae bekoste; Men Bekostningerne til Skole-Husets Materialier af Tømmer, Bræder, Jern, Steen, Kalk, Glas til Vinduerne og en Jern-Bilægger i Skolestuen; item til Haandværksfolk af Tømmer- Muur- og Glarmester, Snedkere, Smedde, Tækkere etc.; item til Skolens Inventarium, reparerer af Amtmændene efter deres til Stifamtmanden og Bispen indsendte Beregning og Forslag og Kongens paa disses videre Eftersyn og Relation givne Befaling.

23.) Bygningen besørger Amtsforvalteren, hvor Kongen eier Jus Patronatus, men paa andre Steder Kirkens Patron med den største Lodseier i Skolens District, som skal staae derfor og besørge Skolen færdig til den foreskrevne Tid. Provsten, Præsten og Herreds- eller Birkefogden møde siden ved Synet, og attestere, at Bygningen er forsvarlig. Kan eller vil Kirkens Patron eller den største Lodseier ei strax paatage sig Bygningen, bør Amtmanden ved Amtsforvalteren og Herredsfogden lade den foretage ved hvem de best finde, som derom med ham paa beste Maader accorderer, og samme Accord til Amtmandens Eftersyn og Stadfæstelse indsende.

24.) Skolehusene bør aarlig besigtes af Amtmanden og enhver Inspecteur, og svarer Skoleholderen til, hvad han selv eller hans Folk har fordervet, tabt eller uforsvarlig brudt eller slaget itu; Al anden Brøstfældighed reparerer af dem, som Skolen bygte, og Bønderne give ei videre end Halm til Tag, kline Veggene, og holde Diget eller Gierdet om Kaalhaugen og Brønden ved lige.

25.) Degnen og Skoleholderen nyder den ham ved hans Antagelse lovede aarlige Løn til hver Paaske og Mikkelsdag, saa og, hvor der holdes Skole i Degneboligen eller Skolehuset, 20 til 25 Bønderlæs Tørv eller Brænde i Proportion; Og nyder han ei videre, end de ved Antagelsen tilladte Accidentier, under 2 Rdlrs Mulct til Skole-Kassen, om han vægrer sig at antage noget Barn uden Betaling, naar det ham af Præsten befales.

26.) Denne Skoleløn, saavidt hvert Sogns Skole-Kasse efter 31, 32 og 33 § dertil ei kan tilstrække, reparerer af Stifamtmanden og Biskoppen, efter Amtmændenes til dem først indsendte Forslag, deres Revision og videre Relation samt Kongens Approbation, over hele Stiftet, saa at de manglende Penge paa Kirke- og Kongetienders H. K., Proprietairers frie Hovedgaards Taxt og Skovskyld, Præstegaarders H. K., Mølleskyld og Kroer, men Kornet paa alt Bøndergods eller Proprietairernes øvrige. ufrie H. K. (Skovskyld undtagen), hele Stiftet igiennem saaledes deles og anvises, at ei en Undersaat for den anden graveres.

27.) Ingen Degn eller Skoleholder maa noget forud paa sin Skoleløn hos dem, som den skal betale, optage, ei heller maae de ham deraf forskyde, eller korte ham siden det ringeste for det, som de ham have forskudt.

28.) Over Skolens Inventarium skal holdes et ordentligt Register in triplo, hvoraf eet bør være hos Provsten, eet hos Sognepræsten, og eet ved Skolen, alle under Skoleholderens Haand; deri skal være indført, hvad der hører Skolehuset til, Borde, Bænke, Jern-Ovn, Ildtange, Brøndkrog etc., de til Skolen anskaffede Bøger og andre Requisita, som, hvor et Skolehuus er, af Amtmanden, Provsten og andre Skolens Inspecteurer i det mindste eengang aarlig eftersees og paategnes, i hvad Stand det er fundet, og hvad deraf er beskadiget eller bortkommet, bør Skoleholderen tilsvare. Hvor ingen Skolehuus er, bør Provsten ved sin aarlige Visitats lade sig det Skoleholderen leverede Inventarium forevise, og med Præsten attestere dets befundne Beskaffenhed.

29.) Enhver Skoleholder skal ved sit Skolehold have en Bibel, som med andet Skole-Inventario besørger af dem, som bekoste Bygningen, og hvor ingen Skolehuus er, af Sognets Skole-Kasse eller Almue; samt i hver bestandig Skole 2de store sorte Tavler til Informationen, 2de Blekhorne og 2de stærke Linialer, til de Børns Brug, som lære at skrive; for hvilket alt Skolemesteren er ansvarlig.

30.) Til Børnenes, helst de Fattiges, Fornødenhed bør Sognepræsten besørge Forraad af A, B, C Bøger, Catechismer, Catechismi-Forklaringer, Davids Psaltere, Nye-Testamenter og Psalmebøger, hvilke Skoleholderen af Præsten annammer imod Beviis og svarer til, undtagen dem, som til fattige Børn uddeles og af dem opslides, saafremt den opslidte Bog kan forevises; Dog bør ingen Bog betroses fattige Børn hiem, uden efter Præstens Gotfindende.

31.) Forældre og Formyndere betale Skolebøger for deres Børn, men for de Fattige Sognets Skole-Kasse, hvortil herefter alle frivillige Gaver skal anvendes, som nogen giver til fattige Børns Underviisning, hvortil Præsterne ved alle Leiligheder med flittig Formaning og eget Exempel skal opmuntre de Formuende i Sognet. Og skal aarlig paa Fastelavns Søndag og Mikkelsdag udsættes Bekken for Kirkedøren og samles en Collect til Skole-Kassen overalt paa Landet, hvortil Præsten Søndagen forud opmuntrer Menigheden efter deres Vilkaar at contribuere; Saa skal og hertil en Tavle ombæres i Kirkerne, ved alle Brudevielser, Børnedaabe og Begravelser paa Landet, samt en Fattigbøsse ved alle Giestebudde og Samqvemme i Sognet gaae omkring til alle Nærværende, og en i alle Tingstuer frembydes for alle der Mødende; saa skal og alle Strafpeng af dem, som for Ting-Tiden eller uden for Ting-Huset bande, buldre eller i andre Maader for ringe Ting mulcteres, dertil lægges, saafremt de ei gaae til 1/2 Rdlr eller allerede til et vist Brug ere henlagte. Ligesom og Strafpengene for hellig Brøde efterdags denne Fattiges Skole-Kasse skal være tillagte. Alle disse Penge skal af Herreds- eller Birkefogden og Skrивeren hvert halve Aar leveres til Provsten til Uddeling mellem Herredets Sogner og deres Skole-Kasser *).

*) *Cfr. C. Br. 4 Maj. 1799.*

32.) Fremdeles skal, til denne Skole-Kasse i ethvert Sogn paa Landet, alle Haandværksfolk, som boe i Sognet, betale efter deres Nærings og Brugs Beskaffenhed 8 sk til 1 Mk hvert Qvartal, hver Huusmand og Inderste, som selv kan fortiene sit Brød, aarlig 4, 8, 12 sk til 1 Mk i det høieste, og hver ugift Person over 15 Aar, som ei er Over- eller Under-Officeer ved Land-Militien, eller selv holder Dug og Disk, eller er Almisse-Lem, hver Paaske og Mikkelsdag, en Karl 3 sk og en Pige eller Dreng 2 sk, enten de tiene eller ikke. Hvilke Penge, efter en af Sognefogderne og Kirkeværgerne efter Forevisning for Præsten aarlig forfattet og derpaa af Amtmanden approberet Designation, af Amtsforvalteren hvert halve Aar skal inddrives, som Pengene beregner og aflægger derfor aarlig Rigtighed. Hvorjaa alt, hvad af nødvendige Skolebøger for fattige Børn overskuder, til Skolemesterens Løn af Amtmanden assigneres.

33.) Da de Penge, som hidtil aarlig ved alle Kirker i Kiøbstederne og paa Landet til Lys paa Alteret, som et i sig selv uskyldigt og velmeent men dog uforholdent Brug, ere anvendte, med større Nytte til Ungdommens bedre Underviisning, som et for Gud tækkeligere og for Kirken og Landet høistnødvendigt Verk, kunde anvendes, og Undersaatterne derved i de til Skolevæsenet fornødne aarlige Udgifter lættes; saa skal disse Penge herefter til den fattige Ungdoms Skolegang destineres og paa Landet til Skole-Kassen henlægges; Hvorfore Provsten skal tilmelde Stiftamtmanden og Biskoppen, hvor høit Lyspengene ved hver Kirke i Provstiet sig hidtil har beløbet. Men da Hensigten herved alene er, at Kirken og Landet maae af denne aarlige Udgift og dens Anvendelse, efter andre evangeliske Rigers Exempel, til et ret gudeligt og nødvendigt Brug, høste en vigtigere og væsentligere Frugt, end Lysene paa Alteret kan medføre; men ingenlunde dem i sig selv at afskaffe eller forbyde, saa tillades:

1mo) At Lys i Kirken til Froe-Prædiken og Aftensang, da de uforbigængelig udkræves, skal, som hidtil, bruges og anskaffes.

2do) Hvor Kirkerne have enten Lys i Forraad eller hvor der er et Legatum eller nogen Fundats til Lys, der maae de, som hidtil, ved Gudstienesten paa Alteret bruges.

3tio) Naar nogen enten ved Liigbegiængelse eller i andet Tilfælde forærer Lys til Alteret, maae samme, saa længe de vare, ved Gudstienesten bruges.

34.) Med Samlingen til denne Skole-Kasse i hvert Sogn skal strax efter denne Frs Publication overalt begyndes, paa det deraf i Tide de fornødne Skolebøger for de fattige Børn kan være i Forraad, naar Skolerne begyndes.

35.) Hvor Skoler allerede ere funderede, der forbliver det ved deres Fundats, om den er saaledes, at Skolehuset kan vedligeholdes og Skolemesteren lønnes, i det mindste ligesaavel, som alle Skoleholdere nu ere tillagte; Hvad dem deri fattes, tillægges af Stiftets eller Amtets almindelige Skole-Kasse; Og skal alle Jordegods-Eiere og Præsterne strax til deres Stiftamtmand og Biskop indsende rigtig Gienpart af de paa deres Gods eller i deres Sogn værende Skolers Fundatser, samt berette, hvorledes de efterleves. Hvorom Provsterne ved deres Visitatser stal nøie erkyndige sig, og, om de ei holdes, da tilmælde Amtmanden det, som strax tilholder Vedkommende Fundatsen at fyldestgjøre, saasom ei alene Godsets Besiddere men og Provsten skal staae til Ansvar og betale til

Skole-Kassen 10 Rdlr, saa ofte Bispen ved sin Visitats eller efter Præstens Anmeldning deri finder nogen Forsømmelse. Føier Amtmanden efter Provstens Anmeldelse ei den fornødne Anstalt, skal han betale dobbelt saa meget til Skole-Kassen, og skal Bispen sligt til Kongen strax indberette.

36.) Alle Børn i Skolens District, som ere over 5 eller 6 Aar og kan søge Skolen, bør fiittig og saa længe, som mueligt er, komme i Skolen; dog i Pløie- og Høste-Tiden maae de Børn blive af Skolen, som behøves at kjøre Plov eller vogte Huset, medens Forældrene ere paa Marken. De Forældre, som forsømme at sende deres Børn i Skole, naar de have den Alder, at de kan gaae i Skole, skal af Præsten derom paamindes, og om de sig ei forbedre, da ei alene efter 16 § straffes, men desuden, om de ei ere yderlig fattige, betale til Skolemesteren for hvert Barn, de holde fra Skolen, ugentlig 4 sk, og er det formuende Folk, som boe i Sognets District, da 8 sk, med mindre de selv holde Informator til deres Børn; hvorpaa Sognepræsten og Skolemesteren bør have nøie Agt, og aarlig ved Visitatsen melde det for Provsten, som, om Betalingen ei skeer i Mindelighed, lader Skolemesteren strax melde det for Amtmanden, der strax besørger Pengene inddrevne.

37.) Børnene bør saalænge undervises, indtil de i det mindste kan læse færdig i Bog og veed deres Christendom, saaledes at Præsten skiønner, de fra ordentlig Skolegang kan befries. Siden skal de store Børn, som ei tiene, gaae hver Vinter imellem Rug- og Vaarsæden i Skole, indtil de antages til Confirmation; Men de, som ei længere gaae i Skole, bør dog siden, saa længe de ere ugifte, og Præsten eragter det fornødent, møde ved de offentlige Catechisationer i Kirken og derfra ei udeblive *); Hvorimod den Frihed, som Fr. om Confirmationen 13 Jan. 1736) 11 § forunder de Confirmerede, ei maa af nogen indvendes, saalænge Præsten skiønner, at han endnu videre Underviisning ved Catechisation behøver, saasom samme Frihed, efter Ordenes rette Mening, alene sigter til Catechisationen og Underviisningen i Skolen, hvortil de Confirmerede ei videre af Præsten kan forpligtes.

**) Desuden er det ved Rescr. 2 Dec. 1740 (til Stift- og Amtmændene i Danmark og Norge) befalet, at da der hos mange Gamle af den gemeene Mand og Almue paa landet findes en meget stor Vankundighed, som for en Deel kommer deraf, at de Gamle paa de fleste Steder ikke blive tilstede i Kirken, medens Catechisationen varer; saa skal Stift- og Amtmændene, hver i sit Amt, ved Kirkerne lade føie den Anstalt og see derhen, at den hele Menighed, undtagen Skrøbelige, Svangere etc., bliver tilstede, medens Catechisationen varer. Tillige skal (i Følge Rescr. af samme Dato til Bisperne i Danmark og Norge) Præsterne i Kiøbstederne bekiendtgjøre af Prædikestolen, at alle Tyende og Tienestefolk i Catechisationen skal komme og forblive, saalænge den varer; og maae Præsterne paa Landet ei prædike over een Time og ei catechisere længer end en halv Time.*

38.) Ingen maa herefter holde dansk Skole paa Landet uden Provstens og Sognepræstens Vidende og Samtykke, som især bør paaagte, at ingen Landstrygere, Qvinder, aftakkede Soldater eller Under-Officerer dertil bruges, med mindre de selv kiende saadan en gammel Under-Officeer eller Soldat, eller

skikkelig Kone tienlig til Pigebørns Underviisning i Huset, og de have examineret dem, saa de tør svare til deres Forhold; Dog bør Præsten formane sine Tilhørere og derover holde, at de skikke deres Børn i Skole, og ei lade dem uden skellig Aarsag hiemme undervise. Formuende Folk, som vil holde en Skolemester i deres Huus, skal contribuere aarlig til Sognets Skole-Kasse fra 2 Mk til 1 Rdlr efter deres Omstændigheder og Provstens Sigelse.

39.) Amtsforgvaltere, Regimentsskrivere og Fogder paa Kongens Gods, ligeledes Grevernes og Friherrernes Forvaltere, samt Proprietairerne og deres Fuldmægtige paa deres Gods, bør assistere Præsterne med yderste Flid og uden Ophold i alt, hvad de, Skolevæsenet og Børnenes Afhold fra Skolen angaaende, nødsages at forlange af dem i Conformitet af denne Fr., under 4 Rdls Straf til Skole-Kassen, saa ofte Præsten, som det strax for Amtmanden eller for Greven og Baronen selv bør anmelde, godtgjør, at Vedkommende uden skiellig Aarsag har forsømt ham heri efter Begiering at assistere.

40.) Paa det Skolemesterne paa Landet med saa meget større Flid kan antage sig Skolen og de Fattige og desmindre trænge, maae de være befriede for Consumtion, Folke- og Familie-Skat, samt alle andre Paalæg, Kiørsel, Arbeide og Udskrivning for dem og deres Familier (See Pl. 29 Apr. 1740. 6 § og Fr. 24 Dec. 1760. 11 § *). I øvrigt skal denne Fr. ei extenderes paa Degnene og Skoleholdere paa Kongens Rytter-Gods, hvilke i alle Maader bør forholde sig i deres Embede efter den Kgl. Fundats, deres Instrux og Loven.

*) *Samt R. Br. 2 Febr. 1765.*
